

Victor Hugo

AUTOBIOGRAFIA MEA INTELECTUALĂ

Introducere:
ALEXANDRE DUMAS - TATĂL

Traducere din limba franceză:
ELENA-ANCA COMAN

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

„Hugo: primul poet al Franței și al lumii”	5
Autobiografia mea intelectuală	75
 SPIRITUL	 77
Morman de pietre I	79
Utilitatea frumosului	86
Morman de pietre II	101
Gustul	107
Morman de pietre III	126
Marii oameni	
I. Jubileul lui Shakespeare	134
II. La Fontaine	143
III. Voltaire	145
IV. Beaumarchais	146
V. Despre geniu	149
Morman de pietre IV	157
<i>Promontorium somnii</i>	166
Morman de pietre V	219

SUFLETUL	229
Morman de pietre VI	231
Despre viață și moarte	241
Reverii despre Dumnezeu	256
Un ateu	267
Chestiuni despre infinit	277
Contemplare supremă	298

„HUGO: PRIMUL POET AL FRANȚEI ȘI AL LUMII”¹

SĂ CONSACRĂM câteva pagini autorului piesei de teatru *Marion Delorme*, al romanului *Notre-Dame de Paris* și al volumului de poezii *Orientalele*. Considerăm că merită să ne oprim asupra lui.

Victor Hugo s-a născut pe 26 februarie 1802.

Unde, cum și în ce condiții? Să deschidem volumul *Frunze de toamnă* și însuși poetul ne va mărturisi de la prima pagină:

*Ce siècle avait deux ans; Rome remplaçait Sparte;
Déjà Napoléon perçait sous Bonaparte,
Et du premier consul, trop gêné par le droit,
Le front de l'empereur brisait le masque étroit.
Alors, dans Besançon, vieille ville espagnole,
Jeté comme la graine au gré de l'air qui vole,
Naquit, d'un sang breton et lorrain à la fois,
Un enfant sans couleur, sans regard et sans voix;*

¹Fragment preluat din Alexandre Dumas, *Mes Mémoires*, vol. 5. Michel Levy Frères, Libraires éditeurs, Rue Vivienne 2 bis et Boulevard des Italiens 15, 1863, Paris. (N. tr.)

*Si débile, qu'il fut, ainsi qu'une chimère,
Abandonné de tous, excepté de sa mère,
Et que son cou, ployé comme un frêle roseau,
Fit faire, en même temps, sa bière et son berceau.
Cet enfant que la vie effaçait de son livre,
Et qui n'avait pas même un lendemain à vivre,
C'est moi...¹*

Acest copil era într-adevăr atât de firav încât, la cincisprezece luni de la naștere, nu reușea încă să-și țină drept pe umeri capul care, de parcă ar fi conținut deja toate gândurile ale căror germenii îi adăpostea, se încăpățâna să-i cadă pe piept.

De asemenea, poetul continuă:

*Je vous dirai peut-être, quelque jour,
Quel lait pur, que de soins, que de vœux, que
d'amour,*

¹ Veacul acesta avea doi ani; Roma înlocuia Sparta;/ Napoleon se afirma deja ca Bonaparte;/ Și fruntea împăratului spărgea masca strâmtă/ A primului consul, prea deranjat de dreapta./ Atunci, în Besançon, vechi oraș spaniol,/ Aruncat ca sămânța în voia aerului ce zboară,/ Se născu, din sânge breton și loren totodată,/ Un copil palid, fără privire și fără voce;/ Atât de firav, încât a fost, ca o himeră,/ Părăsit de toți, mai puțin de mama sa,/ Și din pricina gâtului său, plecat ca o trestie plăpândă,/ I s-au făurit, în același timp, coșciug și leagăn./ Acest copil pe care viața îl ștergea din cartea ei/ Și căruia îi lipsea ziua de mâine pentru a trăi/ Sunt eu... (N. tr.)

*Prodigués pour ma vie, en naissant condamnée,
M'ont fait deux fois le fils de ma mère obstinée.*¹

Această mamă *cu sânge breton*, care – încăpățânată ca o bretonă și totodată ca o mamă – lupta pentru fiul său și-l smulgea din ghearele morții, era fiica unui armator bogat din Nantes, nepoata unuia dintre conducătorii marii burghezii care trăia pe acest tărâm al contrastelor; în plus, era verișoară bună cu Constantin-François conte de Chasseboeuf, cel care a înlocuit acel celebru nume feudal ce amintea de pastorii baroni din Evul Mediu, cu cel de Volney, care nu ar evoca decât numele unui comediant de provincie, dacă gentilomul care a săvârșit ciudata extravaganță de a adopta acest nume nu l-ar fi făcut să se remarce introducându-l la începutul *Călătoriei sale în Egipt* și la sfârșitul cărții *Ruinele*; mama poetului mai era verișoara unei alte personalități imperiale ilustre, mai puțin literare și mai mult politice – contele Cornet.

Contele Cornet, poate dat uitării în zilele noastre, deputat de Nantes, a făcut parte din Consiliul celor Cinci Sute². Se afla acolo în celebra zi de 18 Brumar

¹ Vă voi spune, poate, într-o zi,/ Ce lapte pur, ce îngrijire, ce urări, ce dragoste,/ Risipite pentru viața mea, născându-mă condamnat,/ M-au făcut de două ori fiul mamei mele încăpățânat. (N. tr.)

² După Revoluția Franceză, pentru o perioadă, Franța a fost condusă de un Parlament bicameral, format dintr-o cameră numită „Consiliul bătrânilor”, alcătuită din 250 de membri, dintr-o altă cameră, numită „Consiliul celor Cinci Sute” și de un colectiv executiv guvernamental, numit „Directoratul”. (N. red.)

care a schimbat chipul Franței pentru o jumătate de secol. În loc să apere privilegiile Adunării, el a susținut pretențiile lui Bonaparte. Napoleon, recunoscător, l-a numit senator – o recompensă obișnuită pentru astfel de servicii –, apoi conte; și, ca să se bucure de aceleași lucruri – dacă nu din punctul de vedere al calității, măcar din punctul de vedere al cantității – precum membrii vechii nobilimi care se alăturase Imperiului, i-a oferit un blazon; numai că, printr-una dintre acele feste pe care soldatul încoronat își permitea să le joace uneori, acest blazon, care amintea de originea atât de puțin plebee a celui pe care era menit să-l înnobileze, era azuriu și împodobit cu trei cornete argintii.

Cât despre doamna Hugo, numele ei era Sophie Trébuchet. După cum vedem, avea doi pairi în familia sa: contele Volney și contele Cornet. Să consemnăm acest fapt, căci vom avea ocazia să revenim asupra lui.

Referitor la sângele loren despre care vorbește poetul, acesta provenea de la tatăl său, Joseph Léopold-Sigisbert Hugo. Din partea tatălui, lucrurile stăteau altfel: noblețea era reală și avea străvechi origini germane. În 1531, bunicul său, Georges Hugo, căpitan de gardă al unui duce de Lorena, fusese înnobilat prin scrisori regale datate în Lillebonne, în Normandia, de către acest duce, care i-a dăruit ca blazon un câmp azuriu cu o dungă argintie deasupra și împodobit cu două păsări.

După cum se știe, cei trei cormorani reprezintă blazonul Lorenei. Este evident că ducele nu ar fi putut

face nimic mai mult pentru căpitanul său. Dacă ar mai fi adăugat o pasăre pe blazon, l-ar fi tratat ca pe propria persoană. În rest, cei care vor dori mai multe amănunte despre acest subiect sau mai multă autenticitate a detaliilor pe care le oferim vor putea consulta tomul lui d’Hozier¹, registrul IV, numele Hugo.

Dar ceea ce nu spune d’Hozier și vom zice noi, care credem în numele predestinate, este că în germana veche cuvântul *hugo* este echivalentul termenului latinesc *spiritus*, suflare, suflet, spirit!

Cu cât copilul era mai slăbit, cu atât trebuia botezat mai repede. Sigisbert Hugo, șeful de batalion care comanda pe atunci în Besançon depozitul unui regiment corsican, văzând că al treilea copil al său s-a născut atât de plătând, aruncă o privire în jur și i-l alege drept naș pe Victor Faneau de la Horie, care a fost împușcat în 1812, fiind considerat sufletul conspirației a cărei mână dreaptă a fost Malet². De la el a primit poetul prenumele Victor, care, alăturat numelui, fie că-l precede, fie că-l urmează, nu se poate traduce altfel decât prin aceste cuvinte: „spirit de învingător, suflet triumfător, suflu victorios”!

¹ Charles-René d’Hozier (1640–1732) a fost un istoric francez. (N. tr.)

² Claude-François de Malet (1754–1812), general al Imperiului Francez, autor al loviturii de stat din 1812 împotriva lui Napoleon în timpul retragerii din Rusia. (N. tr.)

AUTOBIOGRAFIA MEA INTELECTUALĂ

DINTRE MANUSCRISELE inedite lăsate de Victor Hugo nu au mai rămas de publicat decât două volume: prezenta scriere în proză și un volum de versuri.

Ultimele manuscrise de proză sunt alcătuite din destul de multe caiete de dimensiuni mari și din numeroase foi volante.

Ele datează din perioada exilului și din anii în care sănătatea lui Victor Hugo a suferit o criză destul de gravă. Aceste pagini cuprind două părți: partea literară și cea filosofică; în prima, ideile despre artă, poezie și poeți; în a doua, meditațiile profunde despre suflet și destin, despre creație și Dumnezeu.

Foile volante poartă acest titlu modest: MORMAN DE PIETRE. Aceste pietre sunt gânduri; gânduri diverse și învălmășite despre tot felul de teme: morală, istorie, politică, sentimente, iubire, femei etc. Din acest morman de gânduri autorul se inspirase deja pentru multe dintre cărțile sale, dar au mai rămas destul de multe, și dintre cele mai interesante. Pentru a menaja atenția cititorului, le-am grupat în fragmente mai dezvoltate, în funcție de subiecte.

Ansamblul oferă astfel un fel de testament al gândirii poetului, suma experiențelor și a înțelepciunii sale, ultima expresie a criticii sale literare și a filosofiei sale religioase.

SPIRITUL

MORMAN DE PIETRE I

O, SCRIITORI, contemporanii mei, v-ați născut odată cu secolul, iar pe voi, cei mai tineri, viitorul viu al Franței, vă salut și vă iubesc.

Scriitorii și poeții acestui secol au acest avantaj uimitor: nu provin din nicio școală antică, din nicio mână a doua, din niciun model. Ei nu au strămoși și nu depind mai mult de Dante decât de Homer, mai mult de Shakespeare decât de Eschil. Poeții secolului al XIX-lea, scriitorii secolului al XIX-lea sunt fiii Revoluției Franceze.

Acest vulcan are două cratere, 1789 și 1793. Din ambele curge lavă. Această dublă revărsare se regăsește și în idei.

Orice artă contemporană izvorăște, direct și fără intermediari, din această geneză formidabilă. Niciun poet anterior secolului al XIX-lea, oricât de mare ar fi el, nu este generatorul secolului al XIX-lea. Nu avem un om în rădăcinile noastre, dar avem omenirea.

Dacă vrei cu tot dinadinsul să stabiliți o legătură între literatura acestui secol și oamenii anteriori epocii noastre, căutați-i pe acei oameni nu în literatură, ci în

istorie și duceți-vă drept la Danton¹, de exemplu. Dar această mișcare vine de dincolo de oameni. Vine din idei. Este însăși Revoluția.

*

Îmi plac toți oamenii care gândesc, chiar și cei care gândesc altfel decât mine. A gândi înseamnă a fi util, înseamnă întotdeauna a te strădui să te apropii de Dumnezeu.

Disensiunile dintre gânditori sunt, poate, utile. Cine știe? La urma urmei, toți se îndreaptă spre același scop, dar pe căi diferite. Poate că este bine ca mijloacele să fie diverse, pentru ca omenirea să aibă mai mulți oameni care o luminează. Tot bătând la picior pădurea de idei, chiar și cei mai îndepărtați și mai rătăciți filosofi fac să iasă, în cele din urmă, adevăruri la iveală.

Îi scriam aceste lucruri într-o zi unui visător, unui altfel de visător decât mine, care voia să mă atragă spre credința sa, și adăugam: „Vă voi urma cu privirea pe calea dumneavoastră, dar fără să o părăsesc pe a mea”.

*

Îi aparțin lui Dumnezeu ca spirit și omenirii, ca forță. Cu toate acestea, excesul de generalizare duce

¹ Georges Jacques Danton (1759–1794), avocat și om politic, cunoscut pentru talentul său oratoric, a fost unul dintre conducătorii Revoluției Franceze. (*N. tr.*)

la abstractizare în poezie și la denaționalizare în politică.

Sfârșim prin a nu mai adera la propria viață și prin a nu mai ține la propria patrie. Este o dublă pri-mejdie, pe care eu încerc să o evit. Eu caut idealul, dar atingând mereu realul cu vârful piciorului. Vreau să rămân cu picioarele pe pământ ca poet și să păstrez Franța ca cetățean.

*

Arta există în mod legitim, la fel de firesc ca și natura.

Arta este creația proprie omului. Arta este produsul necesar și fatal al unei inteligențe limitate, așa cum natura este produsul necesar și fatal al unei inteligențe infinite. Arta este pentru om ceea ce natura este pentru Dumnezeu.

*

Poezia include filosofia așa cum sufletul include rațiunea.

*

Logica este geometria inteligenței. Este nevoie de logică în gândire. Dar nu folosim gândirea în mod logic, așa cum niciun peisaj nu se realizează prin geometrie.

*

Inteligența este nevasta, imaginația este ibovnica, memoria este slujnica.

*

Când războinicul și-a încheiat misiunea de erou, intră în casa lui și își agață sabia în cui. Dar acest lucru nu este valabil și pentru cugetători. Ideile nu se agață în cui, precum săbiile. Când filosoful sau poetul se odihnește, ideile sale continuă să lupte. Ele circulă în libertate, ca niște nebune sublime, sfâșiind sufletele meschine și înduioșând lumea.

*

Inteligența și inima sunt două tărâmurii plăcute și paralele; niciuna nu se lărgește fără ca cealaltă să se extindă; niciuna nu se înalță fără ca cealaltă să se ridice.

În domeniul artei, nu există lumină fără căldură.

*

Arta are ca rezultat, chiar dacă nu și ca scop aparent, ameliorarea omului.

Chiar dacă un bine imens și real scapă adesea minților superficiale, el unește frumusețea pe de-o parte cu adevărul, pe de altă parte cu onestitatea.

Capodoperele, uneori chiar și fără voia autorilor lor (oh, infirmitatea geniului!), emană încontinuu, în mod misterios, divin și răspândesc, ca să spunem așa, în aerul din jurul lor o moralitate puternică și sănătoasă.

Cel care trece pe lângă ele și le respiră mireasma este influențat, fără să vrea. El n-a vrut decât să devină mai inteligent, dar devine mai bun.